

*Biuletyn Międzynarodowy
Instytutu Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych
Uniwersytetu Jagiellońskiego*

Redakcja: Piotr Bajor (red. naczelny), Olga Plaze, Patrycja Lipold
Opiekun naukowy: dr hab. Michał Chorośnicki, prof. UJ.
Kontakt: ul. Jabłonowskich 5, 31-007 Kraków
e-mail: biuletyn@inp.uj.edu.pl

Nr 14 (14), czerwiec 2008

Maria Stożek

Rada Europy w kwestii fizycznej przemocy wobec dzieci

Obecnie w państwach Rady Europy, organizacji stojącej na straży praw człowieka, można zaobserwować ożywioną działalność ustawodawcy w dziedzinie ochrony praw dzieci, a w szczególności ochrony przed przemocą w rodzinie. Przemoc wobec dzieci najczęściej jest ukrywana pod pozorem dozwolonego przez państwo fizycznego karania za przewinienia. Rada Europy przewidując, jakie konsekwencje powoduje brak zakazu fizycznego karania dzieci, opracowała szereg instrumentów prawnych dotyczących tego problemu.

Do tych instrumentów należą przede wszystkim rekomendacje Komitetu Ministrów i Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy: Rekomendacja nr R (79) 17 dotycząca ochrony dziecka przed złym traktowaniem, Rekomendacja nr R (85) 4 dotycząca przemocy w rodzinie, Rekomendacja nr R (90) 2 dotycząca środków społecznych w przypadku przemocy w rodzinie, Rekomendacja 1666 (2004) dotycząca ogólnoeuropejskiego zakazu kar cielesnych wobec dzieci, Rekomendacja 1371 (1998) dotycząca wykorzystywania i zaniedbywania dzieci, Rekomendacja 1523

(2001) na temat niewolnictwa w domu, Rekomendacja 1450 (2000) dotycząca przemocy wobec kobiet w Europie, Rekomendacja 1371 (1998) o maltretowaniu i zaniedbywaniu dzieci, Rekomendacja 1121 (1990) o prawach dzieci, Rekomendacja 1666 (2004) na temat ogólnoeuropejskiego zakazu stosowania kar fizycznych wobec dzieci, Rekomendacja Rec (2006)¹⁹ o polityce wspierania pozytywnego wychowywania dzieci oraz Rekomendacja 1778 (2007) dotycząca dzieci - ofiar przemocy i eliminacji wszystkich form przemocy, wykorzystywania i nadużyć.

Rekomendacja nr R (85) 4 na temat przemocy w rodzinie przyjęta przez Komitet Ministrów 26 marca 1985 roku poleca rządowi powzięcie środków zapobiegawczych w kwestii przemocy w rodzinie, polegających na zwiększaniu świadomości społecznej, szkoleń dla osób mających styczność ze zjawiskiem z racji wykonywanego zawodu oraz wsparcia i pomocy ofiarom (sekcja I). Zwrócono również uwagę na zgłaszanie aktów przemocy (sekcja II) oraz przeprowadzane interwencje (sekcja III).

Zwiększanie świadomości społecznej przewiduje również Rekomendacja nr R (90) 2 dotycząca środków socjalnych w przypadku przemocy w rodzinie przyjęta przez Komitet Ministrów 15 stycznia 1990 roku. Powinno ono nastąpić poprzez zasygnalizowanie społeczeństwu powagi problemu, ukazanie negatywnych konsekwencji zjawiska (sekcja A, ust. 5 załącznika do rekomendacji) oraz przeciwdziałanie usprawiedliwieniom przemocy obecnej w mediach (sekcja A, ust. 6 załącznika).

Rekomendacja 1523 (2001) na temat niewolnictwa w domu przyjęta 26 czerwca 2001 roku odwołuje się do artykułu 3 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, który zakazuje tortur i art. 4 tejże Konwencji zabraniającego niewolnictwa. Komitet Ministrów wyraża ubolewanie, iż żadne z państw członkowskich wyraźnie nie sklasyfikowało niewolnictwa domowego jako przestępstwa.

Całkowity zakaz stosowania kar fizycznych wobec dzieci postuluje wprowadzić do porządków prawnych Rekomendacja 1666 (2004). Rada Europy w paragrafie 7 wyraża chęć utworzenia z Europy „strefy wolnej od fizycznych kar stosowanych wobec dzieci”. Zgromadzenie uważa, że każda kara fizyczna stosowana wobec dzieci łamie ich podstawowe prawa do integralności fizycznej i narusza ich godność. Fakt, że kary fizyczne są wciąż prawnie usankcjonowane w niektórych państwach członkowskich, narusza prawo do takiej samej ochrony prawnej, jaka udzielana jest dorosłym. Uderzenie człowieka jest zabronione, a skoro dzieci również są ludźmi, to w rekomendacji wzywa się do zaprzestania akceptacji społecznej i prawnej fizycznego karania dzieci.

Rekomendacja 1778 (2007) dotycząca dzieci - ofiar przemocy i eliminacji wszystkich form przemocy, wykorzystywania i nadużyć przyjęta 23 stycznia 2007 roku wzywa państwa członkowskie m.in. do zapewnienia szerokiej dystrybucji informacji i porad odnośnie zapobiegania, zgłaszania i ścigania złego traktowania dzieci. W rekomendacji postuluje się ponadto wzmocnienie szkolenia specjalistycznego dla osób zajmujących się ochroną praw dzieci.

Prawne podstawy do ochrony praw dzieci przed przemocą zawiera również Europejska Konwencja Praw Człowieka¹ - prawo do życia (art. 2), zakaz tortur oraz niehumanitarnego i poniżającego traktowania i karania (art. 3), zakaz niewolnictwa (art. 4), ogólny zakaz dyskryminacji (Protokół 12). Znaczącą rolę odgrywa orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, które w odniesieniu do przemocy wobec dzieci rozwija się dwutorowo. Po pierwsze na podstawie art. 8 § 2 Konwencji (prawo do poszanowania prywatności i życia rodzinnego) zezwala państwom na powzięcie środków ingerujących w życie rodzinne w celu ochrony sfery fizycznej i seksualnej dzieci. Po drugie, na podstawie art. 2 i art. 3 Konwencji, orzecznictwo tworzy obowiązek państwa do podejmowania akcji prewencyjnych przez odpowiednie organy, efektywne prowadzenie postępowań w sprawie domniemanych przypadków złego traktowania w sferze rodzinnej oraz ostatecznie oskarżenie i skazanie sprawców². Przykładowo w sprawie *X & Y przeciwko Austrii* z 1962 roku³ Komisja uznała za zgodne z Konwencją, że ojcu, który znęcał się nad swoimi dziećmi zabroniono z kontaktu z nimi, mimo iż nawet dzieci podniosły, że zostało naruszone ich prawo do życia rodzinnego. W sprawie *Nowacka przeciwko Szwecji* z 1989 roku⁴ Trybunał uznał, iż nawet złe traktowanie niestwierdzone przez sądy krajowe, może być uzasadnieniem dla ingerencji w życie rodzinne. W wyroku w sprawie *E i Inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* z 2002 roku⁵, Trybunał wyraził pogląd, że obowiązek państwa wynikający z art. 3 Konwencji rozciąga się poza wymierzenie sankcji karnych za złe traktowanie. W sprawie tej, trzy siostry doświadczyły nadużyć fizycznych ze strony partnera matki, w wyniku których wykazały symptomy poważnego zespołu stresu

¹ *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 4 listopada 1950 roku*, (Dz.U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284 ze zm.).

² *Council of Europe actions to promote children's rights to protection from all forms of violence*, Innocenti Research Centre, UNICEF 2005, s. 20-24.

³ Decyzja z 8 maja 1962 r., skarga nr 900/60.

⁴ Decyzja z 13 marca 1989 r., skarga nr 12805/87.

⁵ Wyrok z 26 listopada 2002 r., skarga nr 29392/95.

pourazowego. Skarżące zwróciły się do sądów krajowych o zadośćuczynienie, ale bezskutecznie. Odmówiono wszczęcia postępowania wobec władz lokalnych za zaniechanie ze względu na upływ czasu. Trybunał uznał, że naruszono art. 3 i art. 13 oraz przyznał zadośćuczynienie.

Najśłynniejszy wyrok Trybunału na temat karania fizycznego dzieci to wyrok w sprawie *A przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* z 1998 roku⁶. Skarżący był wielokrotnie karcony fizycznie przez swojego ojczyma. Został on jednak uniewinniony, ponieważ zgodnie z prawem angielskim karcenie wychowawcze jest dozwolone. Trybunał uznał, że karanie jakiego skarżący doświadczał naruszało artykuł 3 Konwencji. Prawo nie zapewniło odpowiedniej ochrony skarżącemu przed karaniem. W wyroku zasygnalizowano, że „dzieci (...) są w szczególności uprawnione do opieki państwa, która powinna się przejawiać w formie efektywnej ochrony przed poważnym łamaniem integralności osobowej dziecka”.

Oprócz Europejskiej Konwencji Praw Człowieka ważnym dokumentem chroniącym prawa dziecka jest Europejska Konwencja o Wykonywaniu Praw Dzieci z 1996 roku⁷. Konwencja chroni wykonywanie praw dziecka w postępowaniach w sprawach rodzinnych przed sądami, włącznie z prawem do informacji, wygłoszenia swojej opinii w procesie (art. 3) i prawa do ubiegania się o przyznanie kuratora (art. 4). Sąd jest zobowiązany informować i konsultować z dzieckiem kwestie jego dotyczące (art. 6) oraz unikać niepotrzebnych opóźnień (art. 7). Raport Wyjaśniający do Konwencji zawiera listę postępowań, które mogą być traktowane jako postępowania w sprawach rodzinnych. Konwencja zalicza do nich postępowania związane z opieką, pozbawienia i ograniczenia praw rodzicielskich oraz ochronę przed okrutnym i poniżającym traktowaniem (art. 17). Państwa mogą dodać do Konwencji postępowania inne niż rodzinne, jeśli wyrażą taką wolę (art. 15). Konwencja ustanowiła ponadto Komitet, którego zadaniem jest przestrzeganie jej zapisów (art. 16)⁸.

W celu zlikwidowania w ustawodawstwach krajowych dopuszczalności stosowania kar fizycznych wobec dzieci w 2001 roku podjęto Globalną Inicjatywę. Celem Inicjatywy jest systematyczne wywieranie wpływu na rządy krajowe, aby spowodować delegalizację kar fizycznych wobec dzieci oraz rozwinąć publiczne programy edukacyjne w tym zakresie. Inicjatywa dostarcza również rządów wsparcia technicznego przy realizacji tych reform.

⁶ Wyrok z 23 września 1998 r., skarga nr 25599/94.

⁷ *Europejska Konwencja o Wykonywaniu Praw Dzieci z 25 stycznia 1996 roku.* (Dz.U. z 2000 r., Nr 107, poz. 1128).

⁸ *Council of Europe actions to promote...*, *op.cit.*, s. 31.

Jedna trzecia państw europejskich zabroniła już stosowania kar fizycznych wobec dzieci, a pozostałe rozważają wprowadzenie takiego zakazu. Zakaz stosowania kar fizycznych wprowadziły już: Szwecja (1979), Finlandia (1983), Norwegia (1987), Austria (1989), Cypr (1994), Dania (1997), Łotwa (1998), Chorwacja (1999), Niemcy (2000), Bułgaria (2000), Islandia (2003), Rumunia (2004), Ukraina (2004), Węgry (2004). Grecja (2006), Holandia (2007), Portugalia (2007) i Hiszpania (2007). W Polsce obecnie dyskutowane jest wprowadzenie takiego zakazu. Należy jednak podkreślić, że sama zmiana legislacyjna nie jest wystarczająca. Implementacja zakazu powinna zostać wprowadzona łącznie z kampaniami skierowanymi do rodziców jak wychowywać dzieci bez przemocy.

W trakcie III Szczytu Rady Europy w Warszawie w maju 2005 roku przyjęto program „Budowanie Europy dla dzieci i z dziećmi”. Celem programu jest promocja praw dziecka oraz ochrona dzieci przed przemocą. Program służy pomocą właściwym organom państwowym przy tworzeniu oraz implementacji krajowych strategii ochrony praw dziecka i zapobieganiu przemocy wobec dzieci. Program ten opiera się on na czterech celach, z angielskiego zwanych „cztery P”: ochrona dzieci (*Protection*), zapobieganie przemocy (*Prevention*), skazywanie przestępców (*Prosecution*) oraz udział dzieci (*Participation*). Program kładzie nacisk na mobilizację wszystkich sektorów społeczeństwa w celu współpracy przy przeciwdziałaniu przemocy wobec dzieci. „Budowanie Europy dla dzieci i z dziećmi” ma ponadto na celu poprawienie dostępu dzieci do informacji oraz rozwinięcie metod i narzędzi dla osiągnięcia znaczącego uczestnictwa dzieci w życiu społecznym na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym. W kampanii Rady Europy, jak zostało to wielokrotnie podkreślone, nie chodzi o karanie rodziców dopuszczających się przemocy, ale o zwrócenie ich uwagi na alternatywne środki wychowawcze.

Kampania Rady Europy już odnosi sukcesy, którymi są przede wszystkim zmiany w ustawodawstwach państw europejskich, zakazujące stosowania kar fizycznych wobec dzieci. Również w Polsce kampania wywołała ogólnonarodową dyskusję w tym zakresie. Rząd zapowiedział już nowelizację Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie⁹, w której taki zakaz miałby zostać wprowadzony. Rada Europy przyczynia się również do kształtowania umiejętności wychowywania dzieci bez przemocy przez rodziców oraz edukacji dzieci w zakresie ich praw i umiejętności zwracania się o pomoc w sytuacjach zagrożenia. Rada Europy opublikowała ponadto podręczniki praw człowieka przeznaczone dla dzieci

⁹ Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z dnia 29 lipca 2005 roku (Dz.U. z 2005 r., Nr 180, poz. 1493).

oraz wytyczne dla osób dorosłych, jak wychowywać dzieci bez przemocy. Działalność legislacyjna i informacyjna Rady Europy z pewnością przyczynia się do pozytywnych zmian w świadomości Europejczyków odnośnie praw dzieci i ich fizycznego karania.

